

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON

Door A. K. STRAATSMA

EIGENLIJK WEET IK NIET OF IK WEL HET recht heb over den man te schrijven, die honderd jaren geleden in een armzalige dorpspastorie geboren werd en die, hoewel hij zijn geloof verloren heeft, den eerbied voor zijn vader niet verloren heeft, getuige zijn „Bovenmenselijke kracht”.

Ik ken van hem alleen maar zijn novellen „Arne” en „Synnöve Solbakken” (Zonneheuvel) en zijn drama „Bovenmenselijke kracht”.

Maar George Brandes, die in zijn „Scandinavische Persoonlijkheden” over Björnson heeft geschreven, noemt ook deze werken als typeerend den dichterschrjver Björnson.

De novellen zijn boeren-novellen. De Noorsche boeren waren ontdekt. Nadat men in de 17de eeuw zich vermaakt had (ook in onze literatuur) met denkbeeldige herderinnen, kwam men een stapje dicht bij de werkelijkheid door de echte boeren te zoeken. Dat wil zeggen: men zocht en bewonderde ze alleen maar uit de verte, gedachtig aan de waarheid, dat men een groot man niet in z'n slaapkamer moet zien.

Bewonderen is altijd gemakkelijker uit de verte.

Men leefde nog in de dagen van de romantiek. Björnson was patriot. Hij was sterk, we zien het aan zijn geweldigen kop. Hij draagt zijn naam met eere: Björn beteekent immers beer.

Hij heeft het stoere verleden lief, waarvan alleen nog iets terug te vinden is bij den boer op het platte land.

Thorbjörn uit Synnöve Solbakken is zoo'n boer en de vrouw, die aan de novelle haar naam gaf, het type van de simpele, harmonische persoonlijkheid, zooals die overal op de Noorsche boerderij te vinden was.

Tenminste in de schatting van Björnson.

Men zegt — ik weet niet meer wie het gezegd heeft — dat Ibsen, die heftig getoornd heeft tegen „de giftige blauwe bloem van de romantiek” in de verhouding van Peer Gynt en Solveg, Synnöve Solbakken heeft geparodieerd en dat dit mede de oorzaak is van de verwijdering tusschen de twee groote, Noorsche figuren.

Waarschijnlijk zal hier de jaloezie een rol gespeeld hebben.

Uit het voorafgaande zal gemakkelijk te begrijpen zijn, dat Björnson populair was; Ibsen is het maar heel kort geweest. Wie aan de menschen zulke geweldige slagen uitdeelt als hij, moet zich niet verwonderen, wanneer men hem terugslaat.

Voor ons is Björnson niet de man van de novellen, maar de auteur van „Bovenmenselijke kracht”.

168

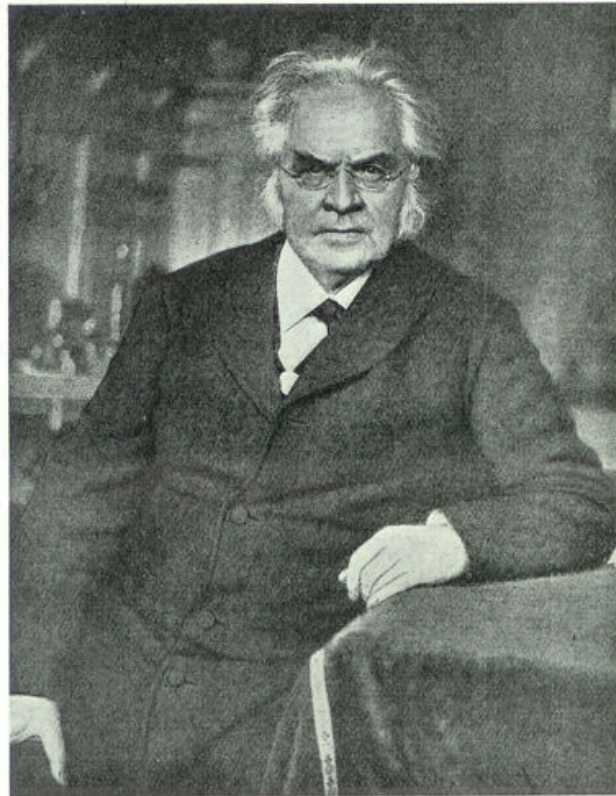
De hoofdfiguur is Sang, de dominee, volgens zijn kinderen de eenige Christen.

„U hebt ons naar de besten gestuurd, die u kende. En 't waren ook de besten. Maar Rachel en ik waren 't er al gauw over eens, — en zij was de eerste, die 't zei: Er is maar één Christen en dat is vader.”

Deze zin is een fragment uit het gesprek van de kinderen-Sang, waarin ze aan hun vader meedeelen, dat ze hun geloof hebben verloren.

We kunnen het slot van den zin ook wel anders lezen, en komen dan — dunkt mij — heelemaal bij de bedoeling van den auteur:

Er is maar één Christen en dat is Christus Zelf.

Het is mijn voornemen niet, in dit kort bestek, het tweedeelige drama te behandelen.

Zeer zeker is het verouderd, maar ik denk aan een gulden regel van Prof. Gunning, die gezegd heeft, dat wij niet mogen oordeelen, voordat wij zelf geoordeeld zijn.

Uit hetzelfde gesprek van de kinderen met hun vader schrijf ik nog een passage over; het gaat over het Christendom:

„Werkelijk ernst er mee maken, doet maar één enkel mensch. En dat is u. De anderen . . . òf ze doen er zooveel af, dat ze het gemakkelijk kunnen opnemen; dat past hun 't beste; — òf ze probeeren 't werkelijk en ze — verrekken zich. Ja, dat is 't woord.”

Of — uit het antwoord, dat de Vader aan zijn kinderen geeft: „Ik zag, dat het Christendom over den grond kroop, ja, zelfs voorzichtig om alle hoogtetjes heen. „Waarom doet het dat?” vroeg ik me af. „Is

het om dat het, als 't zich in zijn volle grootheid verhief, de dingen uit de hengsels zou lichten?”

Is het Christendom onmogelijk — of durven de menschen niet?

Zie, hier moeten we toch beschaamd luisteren.

Heeft niet de prediking van Paulus de wereld tusschen Jeruzalem en Rome uit zijn hengselen gelicht? Waarom gebeurt het nu niet meer?

Björnson antwoordt: Dat is niet de schuld van de menschen, dat is veel meer de schuld van het Evangelie. Daarom rekest hij er mee af.

De mensch heeft z'n grenzen — Björnson constateert dit niet met de bitterheid van het genie — en hij wordt pas gelukkig als hij leert, binnen zijn eigen grenzen te blijven.

Hier klinkt iets van den toon uit Schillers „Taucher”:

„Und der Mensch versuche die Götter nicht
Und begehre nimmer und nimmer zu schauen,
Was Sie gnädig bedecken mit Nacht und Grauen.”

(De mensch moet de goden niet verzoeken en niet willen zien, wat zij met duisternis hebben bedekt.)

Al komen we hier in een heel andere sfeer, ik moet toch aan deze woorden denken bij het slot van het eerste deel.

Blijf binnen de menselijke grenzen, want als ge er overheen wilt gaan, vindt ge den dood.

Zooals Sang sterft, nadat hij door zijn gebed zijn zieke vrouw heeft genezen, sterft met de verbijsterende woorden: „Maar dat was toch de bedoeling niet!”

Is dit, omdat hij iets heeft gezien van wat genadig met duisternis is bedekt? Maar als we het Christendom moeten loslaten, wat dan?

Op die vragen geeft Björnson in het tweede deel een antwoord.

Dit antwoord, dat ons brengt van het religieuze naar het sociale leven, is mat. Artistiek beteekent het veel minder en de troost, dien we van de twee symbolische figuren Credo (ik geloof) en Spera (hoop!) ontvangen, is wel heel onvoldoende.

„Het zal beter worden,” zegt Credo, „als alle menschen meer leeren hun tehuis hier te zoeken op aarde.”

„Ik heb het altijd geweten, dat, als de moedeloosheid en de twijfel het grootste waren — dan kwam de vernieuwing, dan kregen we de kracht ervoor.”

Hier is de mensch binnen zijn grenzen gebleven, maar

de toon van zijn leven is gedaald tot de wijsbegeerte van een nutslezing, een kwarteeuw geleden.

Het is niet te verwonderen, dat Björnson met zoo'n levensbeschouwing ongelukkig werd.

Hoe tragisch is zijn einde, als hij verlangt, dat men hem naar Parijs zal brengen, terwijl z'n levenskrachten reeds aan het afnemen zijn.

In plaats van in het Eeuwige Licht, zoekt hij zijn troost in de lichtstad.

Björnson heeft gedwaald.

In hem zien we, dat een halve waarheid een heele leugen is.

Bekend is de uitspraak: „Das Christentum ist Gabe und Aufgabe.” Het Christendom is gave en taak, genade en taak.

Als het alleen maar taak was, had Björnson gelijk. Dan ligt het zoover boven menselijke kracht, dat de mensch, die er ernst mee maakt, „er zich aan moet verrekken.”

Maar vóór de taak komt de genade.

Wij kennen de wonderheerlijke paradox van Paulus: Als ik zwak ben, dan ben ik machtig.

Daar is genade, die sterk maakt, omdat ze den mensch zijn eigen kracht heeft ontnomen.

Daar is genade, die den mensch leert zeggen: „Ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft.”

Naar een schilderij van P. Bloemaert (1632)
in het Rijksmuseum, Amsterdam